

Forensisk bevisning – om felkällor, nya tester och skyldigheten att bevara spår*

MINNA GRÄNS**

1. Inledning

Stora mängder ofullständigt analyserade DNA-spår ligger undanstoppade i frysen på Nationellt Forensiskt Centrum (NFC).¹ Från de bevarade proverna har DNA-profiler hittills tagits fram endast i ett fåtal fall, men både riksåklagaren och polisen bedömer att flera kalla fall kan komma att uppklaras och resningar till men för tidigare tilltalade beviljas genom nya analyser av de bevarade proverna.² Minst lika viktigt är att också tidigare tilltalade som planerar att ansöka om resning kan dra nytta av de bevarade proverna. De hos NFC bevarade DNA-spåren utgör emellertid endast en liten del av allt bevismaterial som skulle behöva bevaras för framtida nytta. Men någon lagreglerad skyldighet att bevara gammalt bevismaterial finns inte i Sverige.

Syftet med denna artikel är att argumentera för ett sammanhållet, rättssäkert och proportionerligt bevarande av gammalt bevismaterial för att möjliggöra nya forensiska undersökningar i framtiden, både i kalla fall och i resningssyfte både till men och fördel för tidigare tilltalade. Artikeln börjar med en beskrivning av ett antal kända felkällor bakom forensisk bevisning och fortsätter sedan kort om av vilken rättslig relevans som nya undersökningar har för resning, i kalla fall och för återupptagande av förundersökning. Därefter görs en kritisk analys av

* Tidigare publicerad i JT net 2022–23 s. [72].

** Professor i allmän rättslära vid Uppsala Universitet. Kursföreläsare för fördjupningskurs ”Bevisbedömning i Brottmål” vid jur.fak. och för ”Law, Psychology and Forensic Expertise” vid med.fak.

¹ ”Bortgallrade dna-spår i NFC:s källare – hade kunnat fälla brottslingar”, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/nfc-s-okanda-metod-gallarar-bort-stora-mangder-dna-spar> (publicerad 2020-10-29, senast besökt 2022-10-06).

² Lundh, P., Riksåklagarens roll som åklagare i Högsta domstolen, SvJT 2022 s. 432, här 440; Tidningen Kriminalteknik, Nr 1, 2020 s. 18–21; ”Jakten på de försvunna proverna i Malinfallet – utredaren berättar”, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasternorrland/jakten-pa-de-for-svunna-proverna-i-malinfallet-utredaren-berattar> (publicerad 2021-11-22, senast besökt 2022-10-06).

lagstiftarens underlåtenhet att stifta en speciallag om bevarandet av spår och av bevarandep Praxis hos polismyndigheten. Artikeln avslutas med förslag på förändringar av både reglering och praxis.

2. Om felkällor bakom forensisk bevisning

Olika slags forensiska bevis utgör utan tvekan ett av de viktigaste bevismedlen i dagens brottmålsprocesser. De tas fram av specialister på olika vetenskaps- och teknikområden, i high-tech laboratorier, och framförs i domstolar medelst kompetenta sakkunniga. Ändå visar forskningen från s.k. Innocence Projects vid amerikanska universitet att bristande eller felaktig forensisk bevisning har varit en bidragande orsak i 45 % av alla fällande brottmålsdomar som kunnat motbevisas på grund av nya DNA-tester och i 24 % av alla felaktigt fällande domar som motbevisats på annat sätt.³ Hur kommer det sig?

Undersökningar efter orsaker till dessa förvånansvärt höga siffror har lett till upptäckten att många forensiska analys- och/eller testmetoder inte kan repeteras eller reproduceras med samma resultat oberoende av vem som använder metoden i fråga, och att de därmed saknar vetenskaplig validitet.⁴ Bevis som tagits fram genom sådana metoder har inget bevisvärde över huvud taget. Exempel på dessa är bitmärkes- och hårfjämförelser men även vissa blodspårs- och vapenanalyser samt brandorsaksutredningar.⁵ Även många vetenskapligt valida forensiska metoders felmarginaler har visat sig vara mycket större än vad som tidigare antagits, innebärande att bevisvärdet inte är så starkt som tidigare antagits.⁶ Endast DNA-analyser när DNA från en person jämförs med olika individer (single-source sample) och när DNA från max två individer, varav en är känd, jämförs med varandra (simple-mixture sample) är vetenskapligt tillförlitliga.⁷ Trots detta kan analysresultaten även i dessa fall bli felaktiga på grund av kontamination eller misstag i tolkningen eller rapporteringen. Analys och tolkning av prov som innehåller DNA från fler än två personer (complex-mixture sample) är

³ <https://innocenceproject.org/forensic-science-problems-and-solutions/> (senast besökt 2022-10-06); National Registry of Exonerations, <https://www.law.umich.edu/special/exoneration/Pages/ExonerationsContribFactorsByCrime.aspx> (senast besökt 2022-10-06).

⁴ Forensic Science in Criminal Courts: Ensuring Scientific Validity of Feature-Comparison Methods. Executive Office of the President, President's Council of Advisors on Science and Technology 2016 s. 46 ff., https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/microsites/ostp/PCAST/pcast_forensic_science_report_final.pdf (PCAST).

⁵ PCAST s. 83–122; Paul C. Giannelli, P. C., Forensic Science: Daubert's Failure, 68 CASE W. RES. L. REV. s. 876–909 (2018).

⁶ PCAST s. 3 f.; Dror, I.E. – Scurich, N., (Mis)use of scientific measurements in forensic science, Forensic Science International: Synergy, <https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2020.08.006>.

⁷ PCAST s. 69–75 med hänvisningar; se även NFC, Kriminalteknisk faktabok om brottsplatsundersökningar för brottsplatsundersökare och övriga rättsväsendet, 2018 s. 79 ff.

oerhört komplicerat, vilket ökar felmarginalen än mer.⁸ Analysresultat kan även variera mellan olika laboratorier och enskilda laboranter när de använder olika metoder eller rutiner.⁹

En mycket viktig riskfaktor som kan leda till misstag vid tolkningar av även DNA-analysresultat utgörs av fallkontextuell information från polisen, media, eller kollegor eftersom sådan information har visat sig orsaka konfirmeringsbias och leda till att testresultaten tolkas på ett sätt som är förenligt med informationen, trots att det objektivt betraktat även skulle finnas alternativa tolkningssätt.¹⁰ Särskilt information om att den misstänkte har erkänt, att ett vittne har identifierat den misstänkte eller att polisen tror på att den misstänkte är skyldig har visat sig påverka hur forensiska experter analyserar t.ex. fingeravtryck och DNA.¹¹

⁸ PCAST s. 75–78 med hänvisningar; se även NFC, Kriminalteknisk faktabok om brottsplatsundersökningar för brottsplatsundersökare och övriga rättsväsendet, 2018 s. 79 ff.

⁹ Ibid.; Se även NFC, Kommunikation, utlåtanden och utveckling, Rapport från gemensam arbetsgrupp inom UL-processer för hantering och undersökning av dna, Linköping 2021-06-09 s. 22.

¹⁰ En sammanfattning av genomförda studier finns i Quickley-McBride, A. – Dror, I. – Roy, T. – Garrett, B.I. – Kukucka, J., A practical tool for information management in forensic decisions: Using Linear Sequential Unmasking-Expanded (LSU-E). *Forensic Science International: Synergy* 4 (2022) <https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2022.100216>; se även t.ex. Dror, I. E. – Hampikian, G, Subjectivity and bias in forensic DNA mixture interpretation. *Science & Justice*, 2011, 51(4) s. 204–208; Kassir, S. M. – Dror, I. E. – Kukucka, J., The forensic confirmation bias: Problems, perspectives, and proposed solutions. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 2013, 2(1) s. 42–52; Haber, R. N. – Haber, L., The Culture of Science: Bias and Forensic Evidence, *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 2, 2013 s. 65–67; PCAST s. 73.

¹¹ Dror, I.E., Cognitive and Human Factors in Expert Decision Making: Six Fallacies and the Eight Sources of Bias, *Anal. Chem.* 2020 s. 7998–8004; De Keijser, J.W. – Malsch, M. – Luining, E.T. – Kranenbarg, M.W. – Lenssen, D.J.H.M., Differential reporting of mixed DNA profiles and its impact on jurists' evaluation of evidence: An international analysis. *Forensic Science International: Genetics*, Vol. 23 (2016) s. 71–82; Dror, I. E. – Cole, S. A., The vision in “blind” justice: Expert perception, judgment and visual cognition in forensic pattern recognition. *Psychological Bulletin and Review*, 2010, 17(2) s. 161–167; Dror, I. E. – Hampikian, G, Subjectivity and bias in forensic DNA mixture interpretation. *Science & Justice*, 2011, 51(4) s. 204–208; Kassir, S. M. – Dror, I. E. – Kukucka, J., The forensic confirmation bias: Problems, perspectives, and proposed solutions. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 2013, 2(1) s. 42–52; Sunde, N. – Dror, I.E., A Hierarchy of Expert Performance (HEP) applied to Digital Forensics: Reliability and Biasability in Digital Forensic Decision Making. *Forensic Science International Digital Investigation* 37(2), DOI:10.1016/j.fsid.2021.301175; National Research Council, (2009) *Strengthening the Forensic Sciences in the United States: A Path Forward*, Washington DC, The National Academies Press s. 107 f.; PCAST s. 28, 31 f., 49 med hänvisningar; Forensic Science Regulator, *Guidance: Cognitive Bias Effects Relevant to Forensic Science Examinations*, FSR-G-217 (Birmingham, FSR, 2015) <https://www.gov.uk/government/publications/cognitive-bias-effects-relevant-to-forensic-science-examinations>; Roberts, P., (2018), *Making sense of forensic science evidence*. I: Roberts, P. – Stockdale, M. (eds), *Forensic Science Evidence and Expert Witness Testimony: Reliability Through Reform?* (Edward Elgar) s. 27–70, <https://doi.org/10.4337/978178811034.00008>; Quickley-McBride, A. – Dror, I. – Roy, T. – Garrett, B.I. – Kukucka, J., A practical tool for information manage-

Feltolkningar görs dessutom inte enbart av människor, då även datoriserade DNA-analyser har visat sig vara osäkra så fort som bevismaterialet innehåller små mängder DNA från två eller flera personer.¹²

I Sverige bedrivs laboratorieverksamhet vid både NFC och Rättsmedicinalverket. NFC:s uppgift är att som opartiskt expertorgan utföra undersökningar i brottmål åt rättsväsendets myndigheter med ansvar för enhetlig och kvalitets-säkrad forensisk process inom hela Polismyndigheten som omfattar laborativ verksamhet, kriminalteknik och it-forensik.¹³ Införandet av NFC som en del av Polismyndigheten år 2015 skedde under den explicita förutsättningen att forensiska undersökningar, analyser och jämförelser skulle hanteras helt separat från annat brottsutredningsarbete.¹⁴ I verkligheten har samarbetet förtätats allt mer sedan sammanförandet. I dag deltar NFC:s personal aktivt i förundersökningsledares beslut om vilka undersökningar som ska beställas och vilket material som bör undersökas, bl.a. baserat på information om tid och plats för brottet, beskrivning av händelsen, vilka som är inblandade parter och deras respektive inställning till gärningen, vittnesuppgifter m.m.¹⁵ Samarbetet mellan förundersökningar, lokala forensiska stationer och NFC har nyligen i Tidningen Kriminalteknik beskrivits som ”en triangel där det går dubbelriktade pilar mellan alla”.¹⁶

När fallkontextuell information som överförs mellan brottsutredare och personalen på NFC går utöver vad som är strikt nödvändigt ur ett rent vetenskapligt och tekniskt perspektiv skapas en betydande risk för konfirmeringsbias och därmed för snedvridna tolkningar av analysresultat på det sättet som forskningen kunnat påvisa. Uppgift om exakt vilken bakgrundsinformation som NFC:s ana-

ment in forensic decisions: Using Linear Sequential Unmasking-Expanded (LSU-E). *Forensic Science International: Synergy* 4 (2022) <https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2022.100216>.

¹² Kwong, K., *The Algorithm Says You Did It: The Use of Black Box Algorithms to Analyze Complex DNA Evidence*, *Harvard Journal of Law and Technology*, Vol 31, 2017 s. 275–301; Cino, J., *Deploying the Secret Police: The Use of Algorithms in the Criminal Justice System*, *Georgia State University Law Review*, Vol 34, 2018 s. 1073–1102; Roth, A., *Machine Testimony*, 126 *Yale Law Journal*, Vol 126, 2017 s. 1972–2053; Garrett, B. L., *Autopsy of a crime lab: exposing the flaws in forensics*. Univ. of California Press 2021 s. 182–195.

¹³ Polislagen (1984:387) 2 b §; förordningen (2014:1102) med instruktion för Polismyndigheten 11 § första st.; se även Riksrevisionen, RiR 2017:16, *Från spår till bevis – Polisens forensiska organisation* s. 17 ff.

¹⁴ Se t.ex. i Prop. 2014/15:94 *Den nya polisorganisationen – några frågor om personuppgiftsbehandling* m.m. s. 57.

¹⁵ Tidningen Kriminalteknik 2021, Nr 1 s. 20 f., Nr 2 s. 20 f., Nr 3 s. 22 f.; *Kriminalteknik – En handbok till åklagare*. Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Göteborg, 2017 s. 9 (*Kriminalteknik – Handbok till åklagare*); *Polisen*, PM 2020:38 Saknr 479, *Polismyndighetens handbok för begäran om forensisk undersökning: NFC, Kommunikation, utlåtanden och utveckling*, Rapport från gemensam arbetsgrupp inom UL-processer för hantering och undersökning av dna, Linköping 2021-06-09 s. 8 ff.; Se även RiR 2017:16 s. 44, om skiljaktigheter mellan NFC och forensiska sektioner gällande hur objektivitet bäst kan uppnås.

¹⁶ Tidningen Kriminalteknik 2021, Nr 3 s. 22.

lytiker har haft tillgång till brukar dock helt saknas i NFC:s utlåtanden. Riskerna för ev. bias-effekter är då lätta att förbise när bevisningen senare analyseras och bedöms av åklagare, försvarsadvokater och domstolar. Uppmärksammat brukar också bli att NFC:s analyser i regel grundas på en viss förutbestämd hypotes som jämförs med en alternativ hypotes, vilka båda formuleras utifrån den information som analytikerna fått från polisen i kombination med analytikerns egen ”forensiska erfarenhet”.¹⁷ NFC:s alternativa hypoteser ställs vid ett relativt tidigt stadium under en förundersökning och kan därför visa sig mindre relevanta vid en rättegång, när informationsunderlaget vanligen är mer omfattande. En tolkning av ett analysresultat förlorar emellertid sin tillförlitlighet om den grundats på felaktigt eller bristfälligt informationsunderlag, eller om den alternativa hypotesen inte överensstämmer med försvarets hypotes som ju vanligtvis kommer att presenteras först senare, under huvudförhandlingen. Hypotestestandet är dessutom särskilt riskfyllt när det görs på aktivitetsnivå, t.ex. när NFC uttalar sig om hur ett brottsoffers DNA har överförts till den misstänkte.¹⁸ Upprättande av alternativa hypoteser och NFC:s sätt att formulera sådana har också, på goda skäl, kritiserats.¹⁹

Exakt vilka vetenskapliga och tekniska metoder som NFC använt vid sina analyser framgår inte i deras expertutlåtanden men viss information kan fås från NFC:s faktablad, fallspecifika arbetsblad och ytterst genom att ta kontakt med den laborant som varit ansvarig för analysen. Generellt gäller naturligtvis att NFC använder adekvata och tidsenliga kriminaltekniska metoder, även om det ibland sker med viss fördröjning jämfört med andra länder. Ett exempel på det sist nämnda är att NFC först i maj 2022 tog i bruk programvaran DNAXs som möjliggör analyser av bland-DNA och små mängder av DNA som varit rutin i t.ex. Holland sedan 2017.²⁰ Emellertid har NFC inte tydligt informerat om att sådana DNA-analyser skulle varit möjliga men att de själva tillämpat ett s.k. gränsvärde under vilket de inte gör DNA-analyser. Formuleringarna ”DNA som kan jämföras mot person kunde inte påvisas” eller ”DNA påvisades. Resultatet kan dock inte utvärderas för jämförelse mot person på grund av dess komplexitet” i NFC:s tidigare resultatredovisningar har därför av poliser, åklagare, försvarsadvokater och domare tolkats som om DNA-profiler inte alls kunnat tas fram. Att en sådan tolkning var ett missförstånd blev mer allmänt känt först

¹⁷ Kriminalteknik – Handbok till åklagare s. 9; se även <https://polisen.se/tjanster-tillstand/bestall-forensisk-undersokning/utlatandeskala/>.

¹⁸ Ibid.; NFC, Resultatvärdering i teori och praktik, NFC 2017 s. 19–23.

¹⁹ Svensson, D. – Jacobsson, R., Forensisk hypotesmanipulation i praktiken. Debatt. <https://www.dagensjuridik.se/debatt/debatt-forensisk-hypotesmanipulation-i-praktiken/> (Publicerad 2020-04-24 11:37); Svensson, D. – Jacobsson, R., NFC behöver vara mer transparenta med beräkningsunderlag. Debatt. <https://www.dagensjuridik.se/debatt/nfc-behoover-vara-mer-transparenta-med-berakningsunderlag/> (Publicerad 2020-05-05 11:46).

²⁰ <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2022/maj/nfc-anvander-ny-programvara-for-rutinverksamhet-inom-dna/> (publicerad 02 maj 2022 16:25).

i samband med avslöjandet om de bevarade proverna hos NFC hösten 2020.²¹ NFC tillämpar gränsvärde-kriteriet än idag, men har under våren 2022 förtydligt sina formuleringar för att förebygga ev. missförstånd.²² Det är således fortfarande helt tänkbart att en DNA-profil skulle kunna tas fram från ett NDA-prov som har hamnat under det gränsvärde som tillämpas hos NFC.

En betydande felkälla förknippad med forensiska undersökningar i Sverige är att NFC i regel endast undersöker ett urval av det utskickade materialet. Urval baseras på forensisk erfarenhet samt på den information som polisen och åklagaren lämnat till NFC.²³ T.ex. kan en DNA-undersökning initialt begränsas till ett eller några få föremål, och vidare på ett specifikt område eller ställe på enskilda föremål.²⁴ Om DNA från en misstänkt då erhålls, kan en undersökning av ytterligare föremål eller flera ställen på ett och samma föremål te sig onödigt, och som slöseri av begränsade resurser. Hos NFC görs också urval av metoder, vilket kan leda till att adekvat metod inte alls används. Att en adekvat metod inte tillämpas kan dock även bero på att utredare som beställer undersökningar från NFC saknar tillräcklig kännedom om tillgängliga metoder, då NFC:s metodbeskrivningar och koder har visat sig vara svåra att begripa utan specialistkunskaper.²⁵ Därutöver gör NFC specialanalyser, t.ex. mitokondrie-DNA, LCN (low copy number) och Y-kromosomal DNA-analyser endast i grova brottmål, och även då endast under vissa förutsättningar.²⁶ Anmärkas kan att MtDNA lämpar sig särskilt bra då mängden av DNA är mycket liten. MtDNA är en tillförlitlig uteslutningsbevis och utgör därför den potentiellt bästa tänkbara bevisningen för försvarssidan.

Också rättsmedicinska utlåtanden är mycket vanliga i brottmål med i regel högt bevisvärde. Men även rättsmedicinska diagnoser kan brista i vetenskaplig validitet. Ett tydligt exempel i Sverige är diagnostiken bakom den s.k. Shaken

²¹ ”Bortgallrade dna-spår i NFC:s källare – hade kunnat fälla brottslingar”, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/nfc-s-okanda-metod-gallar-bort-stora-mangder-dna-spar> (publicerad 2020-10-29); Se vidare om vilka olika alternativa tolkningar som NFC avsett att kommunicera genom de tidigare använda fraserna, och om resonemangen bakom de reviderade fraserna i NFC, Kommunikation, utlåtanden och utveckling, Rapport från gemensam arbetsgrupp inom UL-processer för hantering och undersökning av dna, Linköping 2021-06-09 s. 29 ff.

²² Polisen, faktablad, Undersökningar av biologiska spår och dna – uppdaterad 2022-04-05. <https://polisen.se/SysSiteAssets/dokument/forensik/faktablad---undersokningar-av-biologiska-spar-och-dna.pdf/download>; NFC, Kommunikation, utlåtanden och utveckling, Rapport från gemensam arbetsgrupp inom UL-processer för hantering och undersökning av dna, Linköping 2021-06-09 s. 18 ff., 21 f., 25 f.

²³ Ibid.; Specifika begränsningar avseende mängdbrott finns angivna i NFC:s faktablad, ”Rutiner dna-undersökningar”, uppdaterad 2019-10-17.

²⁴ Ibid.; se även RiR 2017:16 s. 25 ff. ang. problem som utredare anser sig ha med anledning av urvalsproceduren.

²⁵ RiR 2017/16 s. 24 f.

²⁶ MtDNA-analyser görs vanligen på hårstrån som saknar rot, ben, tänder och delvis förrutnade kroppsdelar. Se mer om mtDNA på Polisen, faktablad, Mitokondriell dna-analys – uppdaterad 2022-04-05, <https://polisen.se/SysSiteAssets/dokument/forensik/faktablad---mitokondriell-dna-analys.pdf/download>.

Baby Syndrome som fram till 2014 godtogs som fullgott bevis för skakvåld. I NJA 2014 s. 699 fastställde HD att enbart förekomsten av den s.k. triaden i sig inte räcker till för att dra en sådan slutsats utan även stödbevisning krävs.²⁷ Statens Beredning för Medicinsk och Social Utvärdering gjorde sedan en systematisk granskning av skakvåldsdiagnostikens vetenskaplighet och kom fram till att det finns otillräckligt vetenskapligt underlag för att bedöma den diagnostiska träffsäkerheten av triaden för att identifiera skakvåld, då både kliniska diagnoser och forskningen bakom den hade grundats på ett cirkelresonemang.²⁸ Men skakvåldsdiagnostiken används än idag som bevisning i våra domstolar och skapar därför en risk för felaktigt fällande domar, särskilt om stödbevisningen, t.ex. en vittnesutsaga, inte är oberoende av diagnosen.

Att en hel medicinsk diagnostik visar sig sakna vetenskaplig grund är lyckligtvis sällsynt men det händer att enskilda diagnoser kan bli fel, t.ex. om rättsläkaren förhåller sig partiskt eller selektivt till den vetenskapliga litteraturen.²⁹ Så var det t.ex. i ett resningsfall, i vilket en person i en tidigare rättegång hade dömts för att ha dränkt en man i ett badkar. I den nya rättegången upptäcktes att den tidigare ansvariga rättsläkaren inte haft kännedom om all forskning som var relevant för att kunna fastställa om offret drunknat eller inte.³⁰ Att enskilda experter inte beaktat alla relevanta vetenskapliga studier riskerar att förbli upptäckt eftersom det idag saknas krav på att rättsmedicinska utlåtanden måste innehålla hänvisningar till den vetenskapliga litteraturen som ligger till grund för analysen. Tilläggas kan att också rättsläkare får information om händelser om och kring brottet från polisen, vilket medför att risken för konfirmeringsbias är överhängande, särskilt eftersom det även i rättsmedicinska bedömningar alltid finns inslag av subjektiva tolkningar. Det kan handla om slutsatser som kan dras av specifika men särskilt s.k. ospecifika, fynd, då något entydigt orsaksamband inte låter sig göras endast på grund av fyndet i sig.³¹

Felkällor, brister och felaktigheter i forensisk bevisning blir sällan upptäckta eller ens undersökta inför eller under en rättegång. Den naturliga orsaken är att åklagare och domare saknar de kunskaper som behövs för att bedöma vetenskaplig validitet och felmarginaler.³² En mer grundlig granskning äger ytterst

²⁷ Med triaden avses ”tre komponenter i en helhet, vanligen bestående av subduralblödning, ögonbottenblödning och hjärnpåverkan”, se t.ex. <https://www.sbu.se/sv/publikationer/kunskapsluckor/triaden-vid-misstankt-skakvald/>.

²⁸ Skakvåld – Triadens roll vid medicinsk utredning av misstänkt skakvåld. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU); 2016. SBU-rapport nr 255 s. 20, 25–29.

²⁹ Thiblin, I. – Michard, J-F., Rättsmedicin i teori och praktik – en guide för läkare och jurister, Lund 2014 s. 73–81.

³⁰ Svea hovrätt, mål nr B2860-18, ljudinspelningar av förhöret av B. Giebe (57:01–58:57 min) och förhöret av P. J. Karhunen (13:15–21:33 min).

³¹ Thiblin – Michard s. 93–100.

³² Exakt hur det förhåller sig med enskilda aktörers kunskaper i detta hänseende är en empirisk fråga som inte har forskats systematiskt i Sverige. Enligt Riksrevisionens granskningsrapport upplever både åklagare och poliser det svårt att förstå NFC:s utlåtanden. RiR 2017:16 s. 31.

sällan rum ens genom försvarets försorg, då också försvarsadvokater saknar tillräcklig vetenskaplig kompetens och sällan har ekonomiska möjligheter att anlita en egen expert. I brist på tillräckliga kunskaper hos rättsliga aktörer grundas bedömningarna på det förtroende som den forensiska laboratorieverksamheten, laboranterna och rättsläkare generellt sett åtnjuter. Till förtroendet bidrar även ackrediteringar av både metoder och laboratorier, ISO/IEC 17020:2012 och ISO/IEC 17025:2017, till vilka såväl NFC som andra laboratorier själva i sina egna utlåtanden regelmässigt hänvisar. Men ackrediteringar grundas endast på en översiktlig granskning av laboratorieverksamheten och kan inte utgöra en garanti eller absolut skydd mot ev. brister eller felaktigheter. Laboratorieackrediteringar innehåller klausuler, såsom att laboratorier måste vidta olika åtgärder för att kunna försäkra sig om objektivt och tillförlitligt arbetssätt t.ex. genom att höja analytikerns medvetenhet om risker för olika bias. Dock visar internationell forskning att enbart medvetenheten om riskerna inte är tillräcklig.³³ Ackrediteringar avhjälpas nämligen inte de risker som följer av att laboranter och rättsläkare får kännedom om fallkontextuell information från polisen, media, brottsoffer m.m. De avhjälpas ej heller de brister som följer av att laboratorier av rent ekonomiska och/eller arbetsekonomiska och tidsmässiga skäl tvingas att göra urval av material som undersöks och av metoder som används.

Felkällorna i samband med forensisk bevisning är ofta flera i ett och samma fall och kan aktiveras både oberoende från varandra men också samverka med varandra.³⁴ I efterhand kan det vara helt omöjligt att klarlägga vad exakt som orsakat felaktigheterna och de kan inte enbart, och inte ens oftast, uppdagas genom helt nya vetenskapliga rön som tillkommit efter en lagakraftvunnen dom. De upptäcks mycket oftare genom en noggrann granskning av de gamla analyserna och/eller nytt testande och nya men bättre och mer noggranna analyser av det gamla bevismaterialet och/eller rättsmedicinska utlåtanden, där hänsyn tas till vilken information som legat till grund för genomförda urval, metoder och resultatolklaringar. Det kan då visa sig att relevant material inte alls har testats eller inte testats på alla relevanta ställen, eller att tidigare tester och analyser kan ha grundats på otillförlitliga metoder, eller påverkats av bristfällig eller otillräcklig information eller vetenskaplig kunskap m.m. Det kan också visa sig att nya och bättre kriminaltekniska metoder som skulle kunna bringa klarhet i något som tidigare blivit oklart eller fel har utvecklats efter den tidigare förundersökningen.

En kritisk granskning av forensisk bevisning efteråt är givetvis viktig för utvecklingen av forensiska vetenskaper i sig men rättsligt relevanta är de endast

³³ Dror, I. E. & Pierce, M. L., ISO Standards Addressing Issues of Bias and Impartiality in Forensic Work. *Journal of Forensic Sciences*, May 2020 s. 1–9. DOI: 10.1111/1556-4029.14265.

³⁴ I den internationella litteraturen skrivs bl.a. om biaskaskad och bias snöbollseffekt. Se Dror, I. E., Biases in forensic experts. *Science* 2018; 360(6386):243.

om granskningen kan leda till nya omständigheter som kan användas i kalla fall eller i resningssyfte.

3. Nya undersökningars rättsliga relevans

3.1 Resning

Åberopandet en ny omständighet eller nytt bevis som tidigare inte förebragts är en nödvändig förutsättning för att resning ska kunna beviljas, både när en åklagare ansöker om resning till men för en tidigare tilltalad enligt 58 kap. 3 § 2 rättegångsbalken (1942:740) (RB) och när en tidigare tilltalad söker resning enligt 58 kap. 2 § 4 RB. Syftet med nyhetskravet är att förhindra att det sker en omprövning av bevisvärdering på extraordinär väg. Avgörande för att nyhetskravet ska vara uppfyllt är att omständigheten och/eller bevisningen som åberopas i resningssyfte under den tidigare rättegången inte ingått i processmaterialet. När ansökan har gjorts till men för en tilltalad måste åklagaren därutöver visa på att det funnits en giltig ursäkt för underlåtenheten att utnyttja en sådan omständighet eller ett sådant bevis, om den eller det ändå funnits tillgängligt under tiden för förundersökningen eller domstolsförhandlingen.³⁵

En ny forensisk undersökning eller analys av gammalt bevismaterial uppfyller nyhetskravet enligt NJA 1975 C 125 när en sådan tidigare inte alls förebragts eller om den grundar sig på nya vetenskapliga rön som inte var kända under tiden för den tidigare rättegången. I den först nämnda situationen uppfylls nyhetskravet således både när några forensiska undersökningar och analyser tidigare inte alls gjorts och när sådana visserligen har gjorts men inte införts i processmaterialet. Att den forensiska kunskapen eller analysmetoden funnits tillgänglig redan under tiden för den tidigare rättegången saknar betydelse när ansökan gjorts till förman för en tilltalad. För resning till men för en tidigare tilltalad krävs däremot en giltig ursäkt för att undersökningen inte gjorts tidigare eller presenterats inför domstol. Detta innebär bl.a. att åklagaren måste kunna bevisa att ev. urval av material eller metoder som gjorts hos NFC och som lett till att beviset inte presenterats redan under den ordinarie rättegången kan ursäktas. Mig veterligen har HD hittills inte prövat om den urvalspraxis som NFC tillämpar kan utgöra en giltig ursäkt enligt 58 kap. 3 § 2 RB.

³⁵ Welamson, L. & Munck, J., *Processen i hovrätt och Högsta domstolen – Rättegång VI*, 5. uppl., Wolters Kluwer 2016 s. 198–206; prop. 1939 nr 307 med förslag till lag om särskilda rättsmedel mm. s. 28; prop. 2011/12:156, *Resningsförfarandet i brottmål – återupptagande av förundersökning och rätt till biträde* s. 13; SOU 2009:98 *Resningsförfarandet i brottmål – återupptagande och rätt till biträde* s. 34 f.; *Felaktigt dömda – Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt*, 2006 s. 89.

I det andra fallet uppfylls nyhetskravet däremot endast om det handlar om helt nya forensiska upptäckter, kunskaper eller metoder som har tillkommit efter den tidigare rättegången. Ny bevisning kan då bestå av en helt ny forensisk bevisning, ifrågasättande av ett tidigare forensiskt analysresultat eller hur sådant resultat har tolkats.³⁶ Att framtagandet av det nya beviset har blivit möjlig först efter den tidigare rättegången är naturligtvis en giltig ursäkt även när åklagare ansöker om resning till men för en tidigare tilltalad. Ett exempel på detta är att HD nyligen beviljade resning till men för en tidigare tilltalad i ett 29 år gammalt mordfall, där det först efter den tidigare rättegången utvecklats en metod för att ta fram DNA-profil från ett spår som hade anträffats på brottsoffrets klädsel.³⁷

3.2 Återupptagande av förundersökning

När en åklagare eller polis har fattat beslut om att lägga ned en förundersökning enligt 23 kap. 4 § 2 st. eller 4 a § RB får den återupptas genom beslut av densamma om inte preskriptionstid inträtt. Nya undersökningar kan då göras på allt befintligt material och ytterligare bevismaterial kan eftersökas. Utredningar av brott som inte preskriberas kan även tas över av någon av landets sju kalla fall-grupper. Hur ärenden hanteras hos de olika grupperna varierar något, men t.ex. i Stockholms kalla fall-grupp öppnar gruppen själv upp gamla ärenden om de varit nedlagda eller avställda, medan färskare ärenden överlämnas direkt till gruppen av tidigare handläggare. Gruppen får också allt bevarat bevismaterial skickat till sig och bevarar det i särskilda spårurum.³⁸

När ett tidigare fall har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom måste förundersökningen, till skillnad från nedlagd förundersökning, upptas genom ett åklagar- eller domstolsbeslut enligt 58 kap. 6 a 1 st eller b § RB både till men och fördel för en tidigare tilltalad. Paragrafen är oerhört viktig eftersom den ålägger åklagare *en skyldighet att återuppta förundersökningen* om det i en ansökan om resning åberopas eller om det på annat sätt kommer fram en omständighet eller ett bevis som inte tidigare lagts fram och det är sannolikt att omständigheten eller beviset utgör grund för resning. Denna åklagarens skyldighet är därmed inte strikt beroende av att en tidigare tilltalad själv ansöker om återupptagande, utan det räcker att en ny relevant omständighet har kommit till åklagarens kännedom.

En heltäckande reglering för hur och vilka åtgärder som kan vidtas i samband med en återupptagen förundersökning saknas. I praxis har bestämmelserna om ordinarie förundersökning ansetts gälla även för en återupptagen förunder-

³⁶ Welamson & Munck s. 199 ff.; Prop. 1939 nr 307 s. 19 f.; Prop. 2011/12:156 s. 14.; SOU 2009:98 s. 35.

³⁷ Högsta domstolens beslut, 30 maj 2022, Ö 4141-21.

³⁸ Informationen har inhämtats via e-postkonversation med kriminalinspektör Göran Olsson, Kalla Fall gruppen i Polisregion Stockholm, 2021-11-19.

sökning.³⁹ En åklagare har därmed samma möjligheter att vidta utredningsåtgärder och begära nya analyser från NFC som under en ordinarie förundersökning. Med ett viktigt undantag: HD fastställde nyligen att en åklagare inte får använda personliga tvångsmedel mot en tidigare frikänd person i syfte att kunna ansöka om resning till samma persons nackdel.⁴⁰

Situationen för en tidigare tilltalad som vill få fram nya omständigheter eller nytt bevis i resningssyfte är mer komplex. Den sekretessbrytande grunden i 10 kap. 4 a § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) som infördes i april 2017 ger en tidigare tilltalad rätt att få ta del av såväl förundersökningen som sidomaterialet.⁴¹ Insynsrätten är naturligtvis helt nödvändig i jakten på ev. nya bevis och omständigheter men enbart kännedom om vilka bevisföremål och prover som insamlats samt om de tidigare undersökts och analyserats, och på vilket sätt, är endast en början i jakten efter nya bevis. Ombesörjandet av nya kriminaltekniska utredningar eller forensiska och vetenskapliga undersökningar ”i egen regi” är vanligen helt utom räckhåll, dels då enskilda inte utan vidare har rätt att få tillgång till gammalt bevismaterial, dels av ekonomiska skäl. Egna utredningar anses också sakna viktiga rättssäkerhetsgarantier och riskerar i vissa fall leda till att bevismaterial förstörs. Det är av dessa skäl som lagstiftaren skapat möjligheten för tidigare tilltalade att ansöka om återupptagande av förundersökning hos en åklagare eller domstol.⁴² Av utrymmesskäl kan jag i detta sammanhang inte gå in på vilka krav som den sökande måste uppfylla eller hur en åklagare eller domstol ska bedöma en sådan ansökan, utan nöjer mig med konstaterandet att åklagarens skyldighet att återuppta förundersökningen inträder så länge som den sökande lyckas med att uppfylla kravet på konkretisering och relevans.

Men nya undersökningar och analyser av gammalt bevismaterial kan endast göras om det gamla bevismaterialet finns kvar. Eftersom bevarandet är en nödvändig förutsättning för att 58 kap. 6 a 1 st och b § RB kan uppfylla sin funktion fullt ut, kommer jag i det följande att göra en analys av ett misslyckat försök att särreglera hantering av spår i lagen samt vilka konsekvenser som detta fått för den praktiska hanteringen av sådana bevisföremål.

³⁹ Prop. 2011/12:156 s. 35 f.; HD Ö 6057-20.

⁴⁰ I HD Ö 6057-20 hade riksåklagaren ansökt om rätt att kroppsvisitera en tidigare frikänd person för att få ta ett salivprov. HD fastställde att åklagare inte har rätt att använda sådant tvångsmedel mot en person som tidigare blivit frikänd, men att större utrymme finns för s.k. reella tvångsmedel. I samma ärende fastställde HD även att skillnad måste göras mellan resning till fördel respektive nackdel för den tilltalade.

⁴¹ Den utökade tillsynsrätten motiverades framför allt genom att oskyldigt dömda ansågs ha ett starkt intresse av att ta del av hela utredningsmaterialet för att kunna fatta beslut om de ska gå vidare med en resningsansökan. Prop. 2016/17:68, Misstänkta rätt till insyn i förundersökningar s. 99 f.

⁴² Prop. 2011/12:156 s. 28, s. 67–68; SOU 2009:98 s. 70, 84–85, 89–90.

4. Om skyldigheten att bevara spår

4.1 Kort om bevisbeslag

Omhändertagande och efterföljande hantering av föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott, s.k. bevisbeslag, regleras i 27 kap. RB. Bevisbeslag kan endast utgöra skriftliga handlingar och lösa föremål och består typiskt sett av all slags material som förväntas kunna inge kopplingar till gärningspersonen, såsom kläder, bilar, mobiltelefoner, datorer, alla slags vapen och brottsverktyg, handlingar som avslöjar identiteten, eller t.ex. kvitton och biljetter som används för att knyta gärningspersonen till en viss plats.⁴³ Den myndighet som har verkställt beslaget ska i huvudregel ta egendomen i förvar men beslag ska dock endast bestå till dess att domen i ansvarsdelen har vunnit laga kraft.⁴⁴ Enligt 27 kap. 8 § RB ska föremålet därefter lämnas åter till ägaren. Den person vars egendom har beslagtogs måste dock göra anspråk på föremålet.⁴⁵ Enligt paragrafens andra stycke är lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegoods m.m. (förverkandelagen) tillämplig i de fall då föremål inte hämtas, eller inte kan lämnas ut. Enligt 6 § samma lag skall beslagtagna egendom, som ingen rätteligen har gjort anspråk på, säljas, men om det inte kan göras, får egendomen förstöras.⁴⁶ När det gamla bevismaterialet har beslagtogs och antingen återlämnats till ägaren, sålts, eller förstörts, finns det naturligtvis ingen möjlighet att göra nya tester eller analyser på materialet. Men det finns i regel gott om bevismaterial som inte omfattas av beslagsreglerna, eller som ingen gör anspråk på. Det är just dessa som brukar kallas spår och som artikeln handlar om.

4.2 Bevisföremål som omhändertagits i form av spår

4.2.1 Försök att reglera spår i en speciallag

I slutbetänkandet av polisrättsutredningen från år 1995 framfördes att föremål av spårkaraktär som upphittas i anslutning till en brottsplats och som genom t.ex. besudlingar av olika slag kan förväntas ge ledtrådar om gärningsmannen,

⁴³ SOU 2017:100, Beslag och husrannsakan – ett regelverk för dagens behov s. 163 f.; SOU 2011:45, Förundersökning – objektivitet, beslag, dokumentation m.m. s. 276.

⁴⁴ Prop. 2015/16:68, Förstärkt rättssäkerhet och effektivitet i förundersökningsförfarandet, s. 47 f.

⁴⁵ Egendomen får lämnas ut även till annan som gör anspråk på det eller som visar att hen har rätt till föremålet enligt 27 kap. 8 a § 1 st. RB.

⁴⁶ Närmare föreskrifter om hanteringen av beslag ges i Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning 2022:22, Beslag och genomsökning på distans (RäV 2022:22) samt i Polismyndighetens föreskrifter om ändring i Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om förfarande med egendom som tagits i beslag, förverkats eller tagits i förvar, PMFS 2017:4, FAP 102-2.

men som varken har något ekonomiskt eller annat värde, kan ”omhändertas informellt” utan att beslagsreglerna tillämpas på dem.⁴⁷ Hur sådana föremål ska hanteras blev dock oreglerat. Förundersökningsutredningen från 2011 föreslog att bevarande av spår efter en nedlagd förundersökning och lagakraftvunnen dom ska säkerställas genom en särskild lag. Förslaget motiverades dels genom att det rör sig om föremål som typiskt sett bär information som kan tas fram genom nya forensiska tester och analyser, dels genom att skäl saknas för att tillmäta ägarintresset avgörande betydelse då föremålen av spårkaraktär saknar ekonomiskt värde, eller i alla fall har ett ringa sådant. Ett exempel som togs upp var att det saknas skäl att beslagta en tomburk, eller en cigarettfimp, enbart på grund av att de kan ha anträffats i en bostad – och därför anses vara i bostadsinnehavarens besittning – till skillnad från om samma föremål upphittats utomhus. Det påpekades även att enhetlig praxis på området saknades varför vad som beslagtagits resp. omhändertagits varierade mellan olika myndigheter och beslutsfattare. En särreglering ansågs även kunna leda till effektivisering av polisens arbete med tanke på de tidskrävande moment som administrationen av beslag innebär. Gällande bevarandetidens längd föreslogs, med vägledning av preskriptionsreglerna i 35 kap. 1 § brottsbalken (BrB), att spår skulle behöva sparas i max 30 år i enlighet med 35 kap. 6 § 3 st. BrB, samt att gallring av spår i mordfall, och vissa andra brott som saknar preskriptionstid enligt 35 kap. 2 § BrB borde istället ske först efter 70 år efter en nedlagd förundersökning och lagakraftvunnen dom.⁴⁸

Regeringen avslög förslaget trots att alla remissinstanser hade ställt sig positiva till det.⁴⁹ I propositionen fastställdes inledningsvis att bevarande av spår är viktigt, samt att en reglering skulle leda till en mer enhetlig och resurseffektiv hantering. Regeringen höll vidare med om att det i regel inte finns något rätts-säkerhets- eller ägarintresse som motiverar att beslagsbestämmelserna tillämpas när det gäller föremål som saknar värde, eller i vart fall har ett ringa sådant och som inte finns i någons besittning. Till skillnad från förslaget ansåg regeringen emellertid att sådant intresse finns så fort som det handlar om föremål som är i någons besittning, t.ex. när det påträffas vid en husrannsakan i någons bostad. Vidare angavs att utan underrättelse om ett formlöst omhändertagande riskerar den drabbade att berövas möjligheten att göra anspråk på föremålet av det skälet att han eller hon inte inser att det har tagits om hand. Därför skulle det också behöva regleras vad som skulle hända om någon ändå gör anspråk på ett föremål som har omhändertagits som spår. Ytterligare en nackdel med särskild reglering ansågs vara att det skulle vara svårt att bedöma i vilken kategori, spår eller beslag, som enstaka föremål skulle anses tillhöra.⁵⁰

⁴⁷ SOU 1995:47, Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen s. 353–356; SOU 2011:45 s. 274; Prop. 2015/16:68 s. 50.

⁴⁸ SOU 2011:45 s. 319 f., 325–332.

⁴⁹ Prop. 2015/16:68 s. 50.

⁵⁰ Prop. 2015/16:68 s. 51.

Att regeringen avslag förslaget var överraskande, särskilt eftersom den redan i en tidigare proposition från år 2009 ang. avskaffande av preskription för vissa allvarliga brott hade betonat att både ny DNA- och annan kriminalteknik har förbättrat möjligheten att utreda gamla brott, och att det just därför finns goda skäl för att bevara bevismaterial även efter lagakraftvunna domar och nedlagda förundersökningar.⁵¹ Som orsaken för att regeringen i nämnda proposition ändå inte förde en mer ingående diskussion om saken, angavs att den ville invänta den kommande förundersökningsutredningens ställningstagande.⁵² Vikten att bevara bevismaterial samt att införa enhetliga och säkra rutiner för bevarandet hade även lyfts fram i Rikspolisstyrelsens rapport om kalla fall från 2012.⁵³ Också i denna rapport betonades att ändringar måste göras i lagstiftningen för att det inte ska förekomma att spår och beslag hanteras på felaktigt sätt eller rent av kastas, eftersom bevismaterial, med hjälp av den allt snabbare utvecklingen inom bl.a. kriminalteknik, kan komma att bli outhärliga för polisens arbete att klara upp kalla fall framöver.⁵⁴

Eftersom regeringen avslag förundersökningsutredningens förslag, lämnades bevarandefrågan till åklagar- och/eller polismyndighetens egen bedömning.

4.2.2 Omhändertagande, dokumentation och bevarande av spår i praktiken

Åklagar- och Ekobrottsmyndigheten har utfärdat interna regler för hanteringen av beslag och spår i samband med brottsutredningar. Den senaste uppdateringen skedde genom rättslig vägledning 2022:22 (RäV 2022:22) som ersatte en tidigare handbok om beslagshantering från år 2015 (Beslagshandboken 2015).⁵⁵ Eftersom artikelns syfte är att göra en kritisk granskning av hanteringen av spår efter den uteblivna särregleringen fram tills i dag, är det av intresse att i det följande redogöra för innehållet i båda dessa versioner och särskilt för de förändringar som gjorts i den senaste versionen.

I både Beslagshandboken 2015 och RäV 2022:22 ingår visserligen vägledning om omhändertagande, dokumentation och gallring resp. bevarande av spår, men den är knapphändig. Gällande definitionen av spår hänvisar båda till kommentaren till 27 kap. 1 § RB enligt vilken med spår avses ”föremål som varken har något värde eller är i någons besittning”. I Handboken från 2015 anges att kategoriseringsfrågan i praktiken får avgöras på grund av ”vad som anses allmänt accepterat i brottsutredningssammanhang”, men detta har avlägsnats i RäV

⁵¹ Prop. 2009/10:50, Avskaffande av preskription för vissa allvarliga brott s. 14 f., 26.

⁵² Prop. 2009/10:50 s. 27.

⁵³ Rikspolisstyrelsen, Kalla fall – om polisens upplärning av dödligt våld, Granskningsrapport 2012:9 s. 30 ff.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Beslag – en handbok, Åklagarmyndigheten, Malmö 2015 (Beslagshandboken 2015); Rättslig Vägledning 2022:22, Beslag och genomsökning på distans (RäV 2022:22).

2022:22.⁵⁶ Enligt båda versionerna anses med spår ”vanligen kroppsvätskor som blod, saliv och sekret, samt föremål som anträffas på en brottsplats och som kan bli föremål för en teknisk undersökning, t.ex. cigarettfimpar, patronhylsor och tomflaskor”, men även bl.a. provtagningssats vid sexualbrott.⁵⁷ Vidare anges i båda versionerna att när det handlar om ett föremål med besudlingar ska föremålet tas i beslag medan det biologiska materialet som säkras från föremålet ska behandlas som ett spår, t.ex. ska en blodig halsduk som påträffas vid en husrannsakan tas i beslag medan blod som säkras från halsduken ska behandlas som ett spår.⁵⁸ I båda versionerna anges även att gränsdragningsproblem ska, om möjligt, avgöras utifrån om föremålet finns i någons besittning samt att beslag ska användas i tveksamma fall.⁵⁹ Därutöver anges i båda versionerna att åklagare kan häva ett beslag som ingen gjort anspråk på, och besluta att det ska behandlas som ett spår.⁶⁰

Utifrån Beslagshandboken 2015 och RÄV 2022:22 kan slutsatsen dras att det råder en relativt klar uppfattning om vilken typ av föremål som avses med spår men att viss osäkerhet råder om vad som i praktiken har omhändertagits resp. beslagtagits eftersom avgöranden kan ha grundats på enskilda polisers uppfattningar om ”vad som anses allmänt accepterat i brottsutredningssammanhang”. Efter att detta kriterium tagits bort i RÄV 2022:22 tillämpas numera endast besittningskriteriet, vilket innebär att likadana föremål omhändertas ömsom som spår, ömsom som beslag, beroende av vilken plats eller ställe föremålet råkar hittas på, t.ex. om en cigarettfimp eller en handske hittas innanför eller utanför någons bostad eller bil. Att åklagare kan häva ett beslag och därefter omhänderta föremålet i form av spår är viktigt och bidrar till en ändamålsenlig hantering av spår.

Enligt såväl Beslagshandboken 2015 som RÄV 2022:22 måste spår dokumenteras men det är polisen som avgör om spåret registreras i TekPro eller på annat sätt.⁶¹ Att spåret måste ges en unik märkning med uppgift om platsen där det anträffades är viktigt eftersom det bevisvärde ett spår kan ha är beroende av att det är möjligt att följa dokumentationen av spåret från det att det anträffades, till polisens registrering och vidare till NFC:s undersökning och deras utlåtande.⁶² Enligt Beslagshandboken 2015 bör spår hållas ordnade och sökbara hos de enskilda polismyndigheterna, t.ex. i materialrum, kylar och frysar, på ett sätt som garanterar att spåret inte förstörs eller förändras.⁶³ RÄV 2022:22 nämner

⁵⁶ Beslagshandboken 2015 s. 41 f.; RÄV 2022:22 s. 21.

⁵⁷ Beslagshandboken 2015 s. 42 (not 51); RÄV 2022:22 s. 21.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Beslagshandboken 2015 s. 7; RÄV 2022:22 s. 22.

⁶¹ Beslagshandboken 2015 s. 42 (not 51); RÄV 2022:22 s. 22. TekPro är beteckning för forensiska sektionernas ärendehanteringssystem.

⁶² Beslagshandboken 2015 s. 42 (not 51). RÄV 2022:22 s. 22 (not 14).

⁶³ Beslagshandboken 2015 s. 42 (not 51).

ingenting specifikt om bevarandesätt utan endast att intresse finns för att bevara spår ”på ett ordnat sätt”.⁶⁴ Gällande bevarandetiden anges i Beslagshandboken 2015 att spår bör sparas motsvarande preskriptionstiden för den aktuella gärningen men att avvägning behöver göras utifrån de resurser som finns och de kostnader som är förenade med att återuppta äldre utredningar.⁶⁵ I RåV 2022:22 anges endast att bevarandet ska ske tills preskription inträtt.⁶⁶ Att hänvisningen till resursbedömningen har avlägsnats från RåV 2022:22 är intressant och jag återkommer till det nedan.

Sammanfattningsvis kan konstateras att avsaknad av särskild reglering av spår inte har haft någon annan effekt för hur spår omhändertas, dokumenteras och bevaras *under en pågående förundersökning* före och efter regeringens avslag av förslaget, än att valet mellan beslag och formlöst omhändertagande successivt kommit att överensstämma med regeringens resonemang om just besittningskriteriets avgörande betydelse. Kriteriet innebär emellertid oförutsebarhet för vad som i slutändan blir beslag resp. spår i enskilda fall, samtidigt som åklagare ändå kan häva, och också häver, beslag som ingen gjort anspråk på.

Skillnaderna mellan det som var utredningens avsikt och vad som blev resultatet av icke-regleringen visar sig emellertid tydligt då vi ser närmare på hur den praktiska hanteringen ser ut efter en nedlagd förundersökning och lagakraftvunnen friande dom i jämförelse med hur det ligger till med detsamma efter en lagakraftvunnen fällande dom.

4.2.3 I vems intressen bevaras spår?

I både Beslagshandboken 2015 och RåV 2022:22 anges att det finns intresse av att bevara spår främst med hänsyn till att de i framtiden kan komma att kunna undersökas med ny teknik och leda till att en misstänkt kan bindas till en gärning. Beslagshandboken 2015 nämner också explicit att spår även kan vara av betydelse när en tidigare dömd person beviljas resning, medan RåV 2022:22 endast hänvisar till resning i allmänhet.⁶⁷ Den sist nämnda formuleringen är naturligtvis mer korrekt. Relevant är emellertid att *tidigare tilltalades resningsintresse helt har utelämnats från både Beslagshandboken 2015 och RåV 2022:22 för hur den konkreta bedömningen av om ett spår ska bevaras eller förstöras ska göras*. I båda framgår nämligen att: ”[s]pår ska sparas om man bedömer att det ensamt eller tillsammans med annan bevisning kan förväntas leda till en fällande dom i framtiden. Spår som inte ska sparas förstörs.”⁶⁸ Att spår enligt Åklagarmyndigheten endast ska sparas i brottsutredningsintresse är mycket överraskande.

⁶⁴ RåV 2022:22 s. 22.

⁶⁵ Beslagshandboken 2015 s. 42.

⁶⁶ RåV 2022:22 s. 22 (not 15).

⁶⁷ Beslagshandboken s. 41 (not 51); RåV 2022:22 s. 21.

⁶⁸ Beslagshandboken 2015 s. 42; RåV 2022:22 s. 22, fotnot 15. Min kursivering.

Frågan är sedan om och på vilket sätt Åklagarmyndighetens riktlinjer resp. rättsliga vägledning har tillämpats i praktiken. Ett uttömmande svar på denna fråga skulle krävt en omfattande empirisk studie på plats hos forensiska stationer och enheter i olika polisregioner, vilket inte varit möjligt inom ramen för denna studie. I stället har jag gjort en intervjustudie i kombination med några stickprov och en tidigare intervjustudie.

Under hösten 2018 intervjuade jur.stud. Anna Haraldsson inom ramen för sitt examensarbete gruppchefen på Forensiskt Analys-team (FA-teamet) på forensiska sektionen på polisregion Stockholm, samt forensiska sektionen i polisregion Mitt för att fråga dem hur spår hanteras hos dem. I såväl Stockholm som Uppsala var det då främst spår efter nedlagda förundersökningar och lagakraftvunna friande domar som bevarades.⁶⁹

Under hösten 2021 skickade jag en förfrågan om hantering av spår till alla landets sju polisregioner via e-post. Polismyndigheten förenade fallen under ett och samma diarienummer och beslutade att inhämta svar från en forensisk sektion per polisregion.⁷⁰ Svaren varierade både vad gäller tydlighet och information. Forensikgruppen i Malmö, region Syd svarade att där sparas spår endast när de bedöms vara viktiga för framtida utredningar av brott, men att det alltid är den ansvarige förundersökningsledaren som bestämmer vad som sparas.⁷¹ Forensiska sektionen i Karlstad, region Bergslagen, svarade att deras rutiner har ändrats den 1 januari 2020, då de började bevara alla spår oavsett målets utgång. Före detta datum fattade förundersökningsledaren beslut i varje enskilt fall och spår kastades i regel efter lagakraftvunnen dom.⁷² Forensiska sektioner i region Öst svarade att de har skapat en gemensam rutin inom regionen, innebärande att förundersökningsledaren i varje enskilt fall gör en relevansbedömning om vilka spår som behöver sparas. Emellertid kunde varken region Bergslagen eller Öst svara på hur vanligt förekommande det är att gammalt bevismaterial sparas i de olika fallkategorierna.⁷³ I svaret från forensiska sektionen 1 i region Väst framgick endast att spår sparas enligt förundersökningsledarens beslut, utan någon som helst närmare precisering. I region Nord besvarades förfrågan av forensiska sektionen, grupp 4 Jämtland, belägen i Östersund, att där bevaras samtliga spår efter nedlagda förundersökningar och lagakraftvunna domar.⁷⁴ Emellertid visar ett stickprov som gjorts på sex mordfall i region Nord att både beslag som ingen

⁶⁹ Haraldsson, Anna, Den oskyldigt dömdes utredningsmöjligheter för att ansöka om resning. Examensuppsats i processrätt, Uppsala universitet 2019 s. 35 f.

⁷⁰ Polismyndigheten Diariennr. A490.624/2021.

⁷¹ Daniel Ekelund, Gruppchef Forensikgrupp 2, Polisregion Syd/Regionala utredningsenheten, e-post 2021-09-08.

⁷² Cecilia Flood Tucek, handläggare, forensiska sektionen, Karlstad, e-post 2021-11-29 och 2021-11-24.

⁷³ Frida Braf, kommissarie, sektionschef forensiska sektionen, e-post 2021-11-22.

⁷⁴ Mats Falkdalen, Gruppchef, kriminaltekniker, Forensiska sektionen, grupp 4 Jämtland, e-post 2021-11-19 och 2021-11-24.

gjort anspråk på och spår gallrats efter fällande och friande domar under 2015, 2020 och 2021.⁷⁵ Forensiska sektionen i region Mitt, Uppsala svarade att något enhetligt svar ej kan ges, samt att ”det finns en del att göra vad gäller gallring osv.”, men även att spår sparas enligt samma rutiner i alla tre fallkategorier.⁷⁶ Detta, i kombination med Haraldssons intervjustudie från 2018 – enligt vilken de då främst sparade spår efter nedlagda förundersökningar och lagakraft vunna friande domar – gör att det är svårt att dra någon säker slutsats om vad som i praktiken bevaras. Slutligen, Forensiska sektionen, Analys-team i region Stockholm svarade explicit att de numera sparar spår efter såväl fällande som friande domar samt nedlagda förundersökningar.⁷⁷ Det framgick dock inte heller i deras svar när ändringen har gjorts, men om vi, återigen, utgår från Haraldssons studie verkar detta ha skett efter november 2018.

Olikbehandlingen förekommer inte enbart gällande bevisföremål som redan inledningsvis betraktas som spår utan även gällande bevisbeslag som ingen gjort anspråk på. Förfarandelagens 6 § förpliktigar inte till att förstöra sådana bevisföremål, utan tillåter att de betraktas som ”av ägaren frivilligt överlämnat material till polisen”, vilka kan omhändertas i form av spår genom att åklagaren häver beslaget.⁷⁸ Det är också mycket enkelt att genomföra i praktiken, och också görs, men främst när det bedöms nyttigt i brottsutredningssyftet utifrån de, även på denna fråga rätt så otydliga svar från de sju polisregionerna. Gällande bevarandetiden svarade alla sju regioner att gallring sker först efter det att brottet ifråga har preskriberats.

Men hur är det då hos NFC som ju har en särställning gällande hantering av spår, då NFC både analyserar dem och har ansvar för dna-, utrednings- och spårregistren? Gällande saliv- och blodprov följer NFC lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område 5 kap. 8 och 9 §§, enligt vilka sådana prov inte får användas för något annat ändamål än för det som de ursprungligen tagits. Därutöver måste de förstöras inom sex månader efter det att de togs. Gällande den praktiska hanteringen i övrigt har jag kontaktat gruppchefen Anna Granlund, Biologisektionen på NFC i Linköping. Enligt henne sparar NFC alla spår och sekret som extraherats från undersökta föremål för utvinning av DNA i 15, 30 eller 70 år beroende på brottets preskriptionstid. Det spelar då ingen roll om de har mycket eller lite DNA i sig. Enligt

⁷⁵ 5000-K352492-21(mord; fällande dom); 5000-K763614-21 (mord; friande dom); 5000-K929538-21 (mordförsök; fällande dom); 5000-K626621-20 (mordförsök; fällande dom); 5000-K927331-19 (mord; fällande dom), 2400-K25740-14 (grovt vållande till annans död m.m.; fällande dom).

⁷⁶ Linda Åkeskär Hellgren, chef Forensiska sektionen, Utredningsenheten Region Mitt, e-post 2021-19-29 och 2021-09-30.

⁷⁷ Polismyndigheten, Polisregion Stockholm, RUE, Forensisk sektion, Forensiskt Analys-team, Inspektör, Gruppchef forensikgrupp 11, Eva Wettborg, Rutiner för förvaring och gallring av bevisföremål Region Stockholm, Diariern. A490.642/2121, 2021-09-10.

⁷⁸ Beslagshandboken 2015 s. 7; Räv 2022:22 s. 21 f.

uppgift har prover sparats hos SKL/NFC sedan år 2000, och antalet enstaka prover var i februari 2021 ca 830 000, men nya tillkommer varje dag. NFC har inte sparat proverna med stöd av någon befintlig lagstiftning utan med stöd av ett myndighetsinternt beslut. Orsaken till sparandet är att enskilda fall kan tas upp på nytt och/eller att nya metoder skulle kunna göra att det går att få fram resultat från prover som tidigare har haft för lite DNA i sig, dvs. hamnat under NFC:s s.k. tröskelvärde. Spår på vilka DNA-sökning inte har gjorts gallras efter det att den polisregion eller myndighet som skickat dessa till NFC har meddelat att brottet är uppkälat eller spåret på annat sätt är irrelevant. I kalla fall sparar NFC spåren i 15, 30 eller 70 år efter registrering. Däremot skickas alla föremål på vilka spår har säkrats alltid tillbaka till den polisregion eller myndighet som skickat dessa till NFC.⁷⁹

4.2.4 Sammanfattning av den praktiska hanteringen av spår och dess konsekvenser

Sammanfattningsvis kan slutsatsen dras att den uteblivna särregleringen av spår genom lagstiftning har lett till att bevarande och gallring av spår reglerats genom Åklagarmyndighetens riktlinjer medelst Beslagshandbok 2015 och sedan juli 2022 genom Rättslig vägledning 2022:22. I båda dessa har Åklagarmyndigheten visserligen nämnt att bevarade spår kan användas både i framtida brottsutredningar och i resningssyfte till tidigare tilltalades resningsintresse, men underlåtit att tillförsäkra att tidigare tilltalades resningsintresse även ska, bör eller ens får beaktas när konkreta beslut om gallring fattas. Intervjun hos landets sju polisregioner visar på att praxis varierar gällande i vilka fall och i vems intresse spår i praktiken har sparats samt att bevarandepraxisen varierar såväl inom regioner som mellan regioner. Enhetlig och objektiv praxis finns på plats endast i Stockholm och Bergslagen, dock även i dessa fall endast sedan nyligen. Däremot har NFC sparat alla DNA-prover som tagits hos dem sedan drygt två decennier. Emellertid tar NFC i regel endast prover på ett begränsat urval av det material som polisen och åklagaren skickar till dem, och även på dessa tas DNA-prover endast från ett fåtal ställen. Själva föremålen skickar NFC tillbaka till beställaren.

Utredningen visar på att möjligheten att utnyttja gammalt bevismaterial är betydligt bättre när polisen vill klara upp brott och åklagare vill ansöka om resning till men för en tidigare tilltalad, jämfört med när en tidigare tilltalad vill ansöka om resning eller återupptagande av förundersökningen i resningssyfte.

⁷⁹ NFC Rapport 2022:05, DNA-registerverksamheten. Registren regleras i 5 kap. 1–10 §§ lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område och 28 kap. RB. Uppgifterna om praxis hos NFC är inhämtade via e-post-konversation mellan Minna Gräns och gruppechef Anna Granlund, Biologisektionen på NFC i Linköping, den 17 december 2020 och 5 februari 2021.

Den uteblivna lagen, Åklagarmyndighetens ensidiga riktlinjer och rättsliga vägledning, tillsammans med oenhetlig och rättsosäker praxis hos Polismyndigheten, riskerar att allvarligt urholka syftet för och effektiviteten av 58 kap. 6 a 1 st. och b §§ RB.

4.3 I vems intresse bör spår bevaras?

Tidigare har nämnts att 6 § förverkandelagen stadgar att beslagtagna egendom får förstöras om ingen gjort anspråk på den och den inte kan säljas. Eftersom regeln är fakultativ är det tillåtet att inte förstöra beslag utan beslaget kan i stället hävas och bevaras vidare i form av spår. I Beslagshandbok 2015 och RÄV 2022:22 framgår, om än implicit, att Åklagarmyndigheten använt just förverkandelagens 6 § som grund för att beslag som hävts och andra spår över huvudet taget får sparas för framtiden. Emellertid stipulerar båda versionerna även att endast spår som ensamt eller tillsammans med annan bevisning kan förväntas leda till en fällande dom i framtiden ska sparas. Varför har Åklagarmyndigheten inte beaktat möjligheten till friande dom på motsvarande sätt? Hur stort handlingsutrymme har egentligen Åklagar- och Polismyndigheten när det gäller gallring av bevismaterial genom förstörande? Får ett spår enligt lagen fritt förstöras trots att en tidigare tilltalad har intresse att få det bevarat i resningssyfte?

För att besvara denna fråga måste vi först fråga oss vilka sakliga skäl som motiverar förstörandet av spår hos Polismyndigheten rent generellt. Svaret på denna fråga är uppenbarligen att det sker för att begränsa den kostnadsökning som bevarandet av en stor mängd spår skulle innebära. Emellertid gäller enligt 5 § 2 st. förvaltningslagen (2017:900) att inga åtgärder i det allmännas intresse får vidtas utan att motstående enskilda intressen samtidigt tas i beaktande.⁸⁰ Denna förvaltningsrättsliga proportionalitetsprincip har införts i lagen för att garantera skyddet av enskilda intressen mot en ensidig prioritering av det allmänna intresset vid myndigheternas agerande, förutsatt att det enskilda intresset är klart identifierbart och av verklig substans.⁸¹ I ljuset av proportionalitetsprincipen skulle förstörande av spår efter en lagakraftvunnen fällande dom sålunda enbart kunna godtas om förstörandet inte skulle inskränka tidigare tilltalades rättsligt skyddade intresse att få ny undersökning av gammalt bevismaterial genomförd i statens regi i resningssyfte enligt 58 kap. 6 a 1 st. och b §§ RB.

Frågan om eventuella sakliga skäl för att helt förbise tidigare tilltalades intressen har varken berörts i Beslagshandboken från 2015 eller RÄV 2022:22. Den empiriska studien visar på att spår mest sparas i brottsutredningsintres-

⁸⁰ Prop. 2016/17:180, En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag s. 60–64; SOU 2010:29, En ny förvaltningslag s. 24, 181 ff.

⁸¹ Prop. 2016/17:180 s. 61; SOU 2010:29 s. 157 och 181. Lundmark, J. & Säfstén, M., Förvaltningslagen. En kommentar. (JUNO version 1) kommentar till § 5 med hänvisningar.

set, medan otydlighet och oenhetlighet gäller i många polisregioner för när och varför spår förstörs. Endast NFC, region Stockholm, samt polisregion Bergslagen har angett att de, visserligen endast sedan några år tillbaka, inte förstör några spår utan bevarar allt. De har då uppenbarligen inte ansett att ökade bevaringskostnader skulle vara ett godtagbart skäl för att förstöra bevismaterial över huvud taget. Frågan om begränsade resurser har heller inte nämnts som ett relevant beslutskriterium i Räv 2022:22, såsom tidigare nämnts. Det borde ha gjorts. Sakliga skäl för att bevara alla spår *ex officio* finns inte, eftersom korrekt dömda fällande domar aldrig kan bli resta. Korrekt dömda personer saknar därför ett klart identifierbart intresse av verklig substans för att bevis i deras mål ska bevaras på statens bekostnad. Att nya forensiska undersökningar även i sådana fall skulle kunna göras i framtiden ändrar inte detta.⁸²

Problemet ligger i att polismyndigheten själv saknar möjlighet att göra en bedömning av i vilka fall bevarandeintresset hos en tidigare tilltalad i verkligheten är rättsligt berättigat. Om polismyndigheten utgår från att resning är tänkbar efter varje lagakraftvunnen fällande dom, är det naturligtvis motiverat att inte förstöra några spår. Men det finns ett alternativt tillvägagångssätt som verkar mer rimligt. Varför inte ge tidigare tilltalade möjlighet att göra anspråk på bevarande innan ett beslut om förstörande fattas? Eftersom i verkligheten skyldiga personer knappast kommer att begära att bevisning som talar mot dem sparas, skulle de absolut flesta spåren kunna förstöras, och en bättre och mer rimlig balans uppnås mellan målet att tillvarata tidigare tilltalades rättsliga intressen och kostnaden för det. Visst kan det förekomma att även korrekt dömda personer vill att spår ska sparas i hopp om att hitta ny bevisning som kan leda till resning men så är det knappast mer än i undantagsfall. En viss felmarginal och överskottsmaterial bör också tolereras för att garantera personer som i verkligheten har blivit felaktigt dömda, en faktisk, effektiv och rättssäker möjlighet att åberopa åklagarens skyldighet att hjälpa dem på det sättet som lagstiftaren avsett genom 58 kap. 6 a 1 st och b §§ RB.

Beträffande frågan om hur länge som spår behöver bevaras tillämpar både NFC och andra polisiära enheter som redan idag sparar alla spår, brottets preskriptionstider enligt 32 kap. RB som den yttersta gränsen. Det är en bra huvudregel och kan utan vidare tillämpas på spår som bevarats i brottsutredningssyfte. Men eftersom rätten att ansöka om resning till en tidigare tilltalads fördel inte preskriberas, lämpar sig samma regel inte lika uppenbart på bevarandeskyldighetens längd även i dessa fall. Bättre ordning vore att de dömda, eller deras rättighetsbärare, skulle ges möjlighet att avgöra hur länge som de vill att spår ska sparas. Detta skulle även stå i bättre samstämmighet med det generella kravet att

⁸² Att det kan finnas andra beaktansvärda bevarandeintressen, t.ex. framtida forskning eller utbildning inom polisverksamheten, är en annan sak.

myndigheter ska välja den åtgärd som är minst ingripande när valet står mellan flera verksamma åtgärder.⁸³

Slutligen. Det händer naturligtvis att en åklagare eller domstol avslår en tidigare tilltalads ansökan om återupptagande av förundersökningen i resningssyfte. I sådana fall bör den tidigare tilltalade ges en möjlighet att på egen bekostnad vidta de utredningar som han eller hon anser behövas. Därför måste tidigare tilltalade i sådana situationer ges rätt att få ut de bevarade bevisföremålen från polismyndighetens förråd. Med hänvisning till insynsrätten borde den tidigare tilltalades intresse av att ta del av utredningsmaterialet anses som en stark grund och leda till en mer långtgående rätt att ta del av även fysiska och biologiska material, jämfört med vad andra, som saknar sådant intresse, kan göra gällande.⁸⁴

5. Sammanfattande slutsatser

Att samhället klarar av att utreda och lagföra grova brott även efter att lång tid har gått från det att brottet begicks utgör en av grundstenarna i en rättsstat. Minst lika viktigt är att rättsväsendet klarar av att rätta till domar genom vilka oskyldiga människor har dömts till straff för brott som de inte har begått. Forskningen visar på att kriminaltekniska metoder har större felmarginaler än vad som tidigare varit känt samtidigt som utvecklingen inom forensiska vetenskaper har gjort det möjligt att utvinna mer information från bevismaterial som tidigare inte alls kunnat undersökas, eller som undersökts felaktigt eller bristfälligt. Denna kunskapsutveckling är högst relevant såväl efter nedlagda förundersökningar, i kalla fall, som för personer som har blivit dömda för brott som de inte har begått och därför vill ansöka om resning.

Lagstiftaren har vidtagit åtgärder med syfte att förbättra möjligheter att återuppta förundersökningar i både samhällets, brottsoffrens och tidigare tilltalades intressen, men underlåtit att reglera hur bevismaterial ska sparas för framtida utredningar. Åklagarmyndighetens riktlinjer och rättsliga vägledning anger tydligt att spår endast ska sparas i brottsutredningssyftet. I den polisiära praxisen råder otydlighet och oenhetlighet gällande bevarandet och förstörandet av gammalt bevismaterial. Läget har uppstått som en konsekvens av regeringens underlåtenhet att särreglera spår och utgör ett allvarligt hot särskilt mot de rättigheter och rättsliga intressen som 58 kap. 6 a st 1 och b §§ RB avser att tillgodose för enskilda personer som blivit oskyldigt dömda. Det är därför viktigt att bevarandet av gammalt bevismaterial i form av spår tillförsäkras genom en uttrycklig lagstiftning. Under tiden och tills det har skett bör insamlade spår bevaras efter lagakraftvunna domar och nedlagda förundersökningar på ett enhetligt och

⁸³ SOU 2010:29 s. 157.

⁸⁴ Prop. 2016/17:180 s. 99.

rättssäkert sätt. Tidigare tilltalade bör ges möjlighet att göra anspråk på bevarandet av spår och även till att själva få tillgång till dessa om deras ansökan om återupptagande av förundersökning i resningssyfte avslagits.